

دانشگاه پیام نور

پایان نامه جهت دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد (M.Sc)
در رشته‌ی اقتصاد کشاورزی

موضوع:

بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کشت کلزای دیم در

شهرستان آبدانان- استان ایلام

استاد راهنما:

دکتر محسن شوکت فدایی

استاد مشاور:

دکتر محمد خالدی

نگارش:

علیرضا سلابرزی

اگر تخطای باشد:

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم:

و

تقدیم به: همسر مهربانم و دخترم سها کوچولو.

سپاسگزاری

با اغتنام فرصت و به رسم ادب و احترام بر خود واجب می دانم مراتب تشکر و سپاس خود را به همه عزیزانی که در انجام هر چه بهتر این پژوهش مرا یاری نمودند، اعلام نمایم.

بر خود واجب می دانم، از زحمات استاد گرانقدر جناب آقای دکتر خالدی در مقام استاد مشاور که در تمام مراحل انجام این پژوهش از هیچ کمکی دریغ ننمودند، صمیمانه تشکر نمایم. همچنین از آقای دکتر شوکت فدایی در مقام استاد راهنما قدردانی می نمایم. از جناب آقای دکتر زاد که به عنوان داور قبول زحمت فرمودند صمیمانه تشکر و قدردانی می نمایم.

از دوست عزیز و ارجمندم جناب آقای مهندس عماد سلامت که در تمامی مراحل انجام تحقیق مرا از کمک های خویش محروم نساختند، تشکر فراوان دارم.

چکیده: تولید محصولات مهم و استراتژیک توسط هر کشور از سیاست‌های مهم بخش کشاورزی آن کشور است تا در معادلات بین‌المللی اثر گذار باشد. یکی از این محصولات مهم که کشت آن به صورت آبی و دیم در کشور طرفداران زیادی دارد، کلزا بوده و استان ایلام و به تبع آن شهرستان آبدانان می‌تواند به عنوان یکی از مناطق مهم کشت کلزای دیم با داشتن شاخص‌هایی مثل آب و هوای معتدل، میزان و پراکنش مناسب باران و ... باشد. این پژوهش نیز با هدف بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کشت کلزای دیم در شهرستان آبدانان- استان ایلام انجام گردید. روش پژوهش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه بوده و نوع تحقیق، کاربردی می‌باشد. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بود که داده‌های حاصل از تکمیل پرسشنامه‌ها در روش میدانی نیز، با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۵ مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. در پایان با توجه به نتایج حاصل پیشنهادهایی جهت بهبود و توسعه کشت کلزای دیم در منطقه ارائه گردیده است. با توجه به این نتایج، توسعه کلاس‌های آموزشی و ترویجی، ارائه تسهیلات و تمرکز بر روی کشاورزان جوان تر می‌تواند بر توسعه کشت کلزای دیم تأثیر گذارد.

کلمات کلیدی: کلزاکار، کلزای دیم، عوامل پذیرش، آبدانان و ایلام.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	چکیده
۱	فصل اول (طرح پژوهش)
۲	۱-۱- مقدمه
۳	۱-۲- طرح مسئله و بیان موضوع
۴	۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق
۵	۱-۴- پرسش های تحقیق
۶	۱-۵- اهداف طرح
۷	۱-۶- پیش فرض های تحقیق
۷	۱-۷- واژگان پژوهش
۹	فصل دوم (مبانی نظری تحقیق)
۱۰	۲-۱- دیم کاری در ایران
۱۱	۲-۲- اهمیت و ضرورت کشت دیم
۱۱	۲-۳- روند توسعه تحقیقات کشت دیم در ایران
۱۲	۲-۴- مسایل اصلی زراعت دیم در ایران
۱۳	۲-۵- تاریخچه و مبداء پیدایش گیاه کلزا
۱۴	۲-۶- گیاه شناسی کلزا
۱۴	۲-۶-۱- ریشه و خصوصیات آن
۱۴	۲-۶-۲- ساقه در گیاه کلزا
۱۴	۲-۶-۳- برگ
۱۵	۲-۶-۴- گل و اجزاء آن
۱۶	۲-۶-۵- دانه و خصوصیات آن

۱۶۷-۲ ترکیبات شیمیایی دانه کلزا.....
۱۶۱-۷-۲ روغن کلزا.....
۱۷۲-۷-۲ اسیدهای چرب دانه کلزا.....
۱۸۳-۷-۲ پروتئین.....
۱۸۴-۷-۲ فیبر.....
۱۸۸-۲ اهمیت گیاه کلزا در ایران و جهان.....
۲۱۹-۲ خصوصیات ژنتیکی کلزا.....
۲۱۱۰-۲ گونه‌های مختلف گیاه کلزا.....
۲۱۱۱-۲ مراحل رشد و نمو کلزا.....
۲۲۱۲-۲ تأثیر عوامل اکولوژیکی بر گیاه کلزا.....
۲۲۱-۱۲-۲ خاک.....
۲۲۲-۱۲-۲ درجه حرارت.....
۲۲۳-۱۲-۲ رطوبت.....
۲۳۱۳-۲ زراعت گیاه کلزا.....
۲۳۱-۱۳-۲ خاک ورزی و بسترسازی.....
۲۳۲-۱۳-۲ تاریخ کاشت.....
۲۳۳-۱۳-۲ نحوه و روش کاشت.....
۲۴۱-۳-۱۳-۲ کاشت دست پاش.....
۲۴۲-۳-۱۳-۲ کاشت بوسیله ردیف کار.....
۲۴۳-۳-۱۳-۲ کاشت بوسیله بذرکار پنوماتیک.....
۲۵۴-۳-۱۳-۲ کاشت مستقیم.....
۲۵۱۴-۲ جایگاه کلزا در تناوب زراعی دیم.....
۲۶۱۵-۲ نیازهای غذایی کلزا.....
۲۶۱۶-۲ علف‌های هرز کلزا.....
۲۷۱۷-۲ معرفی چند گونه از علف‌های هرز کلزا.....
۲۷۱۸-۲ روش‌های مبارزه با علف‌های هرز کلزا.....
۲۸۱-۱۸-۲ مبارزه مکانیکی.....
۲۸۲-۱۸-۲ مبارزه زراعی (بیولوژیکی).....

۲۸ مبارزه شیمیایی ۳-۱۸۲
۲۹ برداشت کلزا ۱۹-۲
۲۹ توصیه‌های برداشت کلزا با کمباین ۲۰-۲
۳۰ ۲۱- الگوهای پذیرش نوآوری ۲۰-۲
۳۱ ۲۲- پذیرش نوآوری محصولات کشاورزی در ایران ۲۰-۲
۳۳ ۲۳- پذیرش نوآوری محصولات کشاورزی در خارج از ایران ۲۰-۲
۳۴ ۲۴- پیشینه پژوهش در خصوص گیاه کلزا ۲۰-۲

۳۶ فصل سوم: روش‌شناسی تحقیق

۳۷ ۳-۱- مقدمه ۳-۱
۳۷ ۳-۲- روش تحقیق ۳-۲
۳۷ ۳-۳- متغیرهای تحقیق ۳-۳
۳۸ ۳-۳-۱- متغیرهای وابسته ۳-۳
۳۸ ۳-۳-۲- متغیرهای مستقل ۳-۳
۳۸ ۳-۴- فرضیه‌های تحقیق ۳-۴
۳۸ ۳-۵- حوزه جغرافیایی تحقیق ۳-۵
۴۱ ۳-۶- روش نمونه‌گیری و تعیین حجم نمونه ۳-۶
۴۲ ۳-۷- ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات ۳-۷
۴۲ ۳-۷-۱- مطالعه اسناد کتابخانه‌ای و جستجو از طریق منابع الکترونیکی ۳-۷
۴۲ ۳-۷-۲- جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه ۳-۷
۴۴ ۳-۸- آزمون برازش داده‌ها ۳-۸
۴۴ ۳-۸-۱- قابلیت اعتبار (روایی) ابزار اندازه‌گیری ۳-۸
۴۴ ۳-۸-۲- قابلیت اعتماد یا پایایی ابزار تحقیق ۳-۸
۴۵ ۳-۹- محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق ۳-۹
۴۶ ۳-۱۰- روش‌های توصیف و تحلیل داده‌ها ۳-۱۰
۴۶ ۳-۱۰-۱- روش‌های آمار توصیفی ۳-۱۰
۴۶ ۳-۱۰-۲- روش‌های آمار استنباطی ۳-۱۰
۴۷ ۳-۱۱- ویژگی‌های منطقه مورد مطالعه ۳-۱۱
۴۷ ۳-۱۱-۱- مشخصات جغرافیایی ۳-۱۱

۴۷۳-۱۱-۲- آب و هوا.....
۴۸۳-۱۱-۳- میزان بارندگی.....
۴۸۳-۱۱-۴- درجه حرارت.....
۴۸۳-۱۱-۵- محصولات عمده (زراعی، باغی و دامی).....
۴۹۳-۱۲- سابقه کشت کلزا در شهرستان.....

۵۱ فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها و بیان نتایج.....

بخش اول: توصیف داده‌ها(آمار

۵۲توصیفی).....
----	-------------------

۵۲۴-۱- جنسیت پاسخگویان.....
۵۲۴-۲- سن.....
۵۳۴-۳- سطح تحصیلات.....
۵۴۴-۴- میزان متوسط درآمد.....
۵۵۴-۵- شغل.....
۵۵۴-۶- میزان اراضی.....
۵۶۴-۷- تمایل به کشت کلزا.....
۵۷۴-۸- استفاده از کلاس های آموزشی- ترویجی کاشت کلزا.....
۵۸۴-۹- محاسبه میزان تأثیر عوامل اقتصادی.....
۵۹۴-۱۰- محاسبه میزان تأثیر عوامل آموزشی ترویجی.....
۵۹۴-۱۱- محاسبه میزان تأثیر عوامل مربوط به مدیریت ریسک و بیمه.....
۶۰۴-۱۲- محاسبه میزان تأثیر سیاست‌های دولت.....
۶۱۴-۱۳- محاسبه میزان تأثیر عوامل اقلیمی و گیاه شناختی.....
۶۲۴-۱۴- محاسبه وضعیت موانع عمده توسعه کشت کلزا در منطقه.....

۶۵	داده‌ها	تحلیل	دوم-	بخش
----	---------	-------	------	-----

۶۵۴-۱۵- ضرایب همبستگی.....
۶۷۴-۱۶- مقایسه میانگین‌ها.....
۶۸۴-۱۷- نتایج آزمون فرضیه‌ها.....

۷۰ ۱۸-۴- تحلیل عاملی

۷۵ فصل پنجم- خلاصه، نتایج و پیشنهادها

۷۶ ۱-۵- خلاصه

۷۸ ۲-۵- نتایج آمار توصیفی پاسخگویان

۸۰ ۳-۵- نتایج تحلیلی

۸۰ ۱-۳-۵- نتایج مطالعات مقایسه‌ای

۸۱ ۲-۳-۵- نتایج مطالعات همبستگی

۸۱ ۳-۳-۵- نتایج تحلیل عاملی

۸۱ ۴-۵- نتیجه‌گیری

۸۲ ۵-۵- پیشنهادها

۸۴ منابع

۹۱ پیوست‌ها

۹۳ چکیده انگلیسی

فصل

اوّل

طرح

پژوهش

۱-۱- مقدمه

امروزه امنیت غذایی یکی از دغدغه‌های اصلی تصمیم‌گیرندگان سیاسی کشورهاست که ثبات دولت‌ها را تحت تأثیر خود قرار داده است. بخصوص روند رو به رشد جمعیت در کشورهای کمتر توسعه یافته، نیاز غذایی را بیشتر محسوس نموده است. برای تأمین مواد غذایی مورد نیاز آنها بایستی میزان تولیدات کشاورزی را با همین آهنگ افزایش دهند زیرا سطوح زیر کشت محصولات کشاورزی را نمی‌توان افزایش داد بلکه توسعه شهرها، شهرک‌ها و مناطق مسکونی، بخشی از اراضی مرغوب را نیز به خود اختصاص داده است و با تغییر کاربری‌های غیر مجاز اراضی مرغوب زراعی هر روز شاهد کاهش سطح زیر کشت محصولات کشاورزی هستیم. کشورهای توسعه یافته با استفاده از بکارگیری علوم و تکنولوژی مناسب آهنگ رشد تولیدات غذایی خود را سرعت بخشیده و علاوه بر سیر کردن شکم جمعیت خود بخش قابل ملاحظه‌ای هم به کشورهای جهان سوم صادر نموده و ارز قابل توجهی را نیز از این طریق نصیب خود نموده‌اند. اما کشورهای کمتر توسعه یافته درعین رشد سریع جمعیت، رشد تولیدات غذایی خود را سرعت نداده، کمبود و گرسنگی آنها را آسیب پذیر کرده و راه نفوذ قدرت‌های استعمارگر را هموار نموده است. در کشور ما سیاست‌گذاران بخش کشاورزی جهت مقابله با تهدیدات غذایی، پروژه افزایش تولید گندم را در سر لوجه برنامه‌های خود قرار داده و با افزایش سطح زیر کشت و افزایش عملکرد در واحد سطح با استفاده از روش‌های انگیزشی مختلف تا حدودی به این مهم دست یافته و در سال ۱۳۸۶ به خود کفائی در تولید گندم رسیدیم. اما این سیاست، ما را از تولید سایر محصولات مهم و استراتژیک دیگر نظیر دانه‌های روغنی و مرکبات غافل نمود. به گونه‌ای که بخش اعظم روغن مورد نیاز کشور را وارد می‌نمودیم و این امر خود مستلزم خروج ارز فراوانی از کشور و وابستگی محض به واردات روغن بود. همان طوری که ذکر شد ترویج کشت غلات بخصوص گندم، کشاورزان ما را با سایر محصولات غریبه و نامأنوس کرده بود. اصرار به کشت غلات، باعث کاهش حاصلخیزی اراضی، شیوع برخی آفات و امراض و مقاوم شدن آنها شده که این رویداد نیز کار مبارزه را سخت و پرهزینه کرده بود. مجموعه عوامل ذکر شده در بالا، سیاست‌گذاران را به فکر چاره فرو برد. آنها دریافتند که برخی گیاهان دیگر از جمله گیاهان زراعی و باغی قادرند بخشی از نیازهای غذایی بشر (روغن) را تأمین کنند. از بین محصولات باغی،

زیتون دارای این مزایا میباشد و از بین محصولات زراعی روغنی نیز گلرنگ و کلزا می توانستند برای حصول این منظور گزینه‌های مناسبی باشند. بنابراین توسعه آنها در سر لوحه برنامه‌های ترویج و توسعه دانه‌های روغنی و تولید روغن نباتی قرار گرفت. تولید روغن زیتون و یا کلزا به صورت آبی نیز به دلیل محدودیت‌های آبی و خشکسالی‌های پی در پی در کشورمان با مشکلات فراوانی روبروست. از طرفی در کشور اراضی دیم مستعد زیادی سراغ داریم که در برخی سال‌های پر باران عملکردی نزدیک به اراضی آبی دارند. گسترش مراکز تحقیقاتی دیم در کشور، مطالعه و پژوهش بر روی ارقام محصولات دیم، می‌تواند بخشی از این نیاز ما را مرتفع نماید. مطالعه عملکرد محصولات دیم در برخی کشورهای همسایه نظیر ترکیه نشان داده که با وجود تشابه شرایط آب و هوایی و بارندگی، متوسط عملکرد محصولات دیم آنها خیلی از عملکرد محصولات دیم در کشور ما بیشتر است. این موضوع بیانگر این است که در کشور ما آنچنانکه باید به مطالعه ارقام دیم توجه کافی نشده است و شاید گسترش مراکز تحقیقات کشت دیم و مطالعه نیازهای آبی و سازگاری آنها با متوسط بارندگی مناطق مختلف کشورمان و استفاده از ارقام و خواص مطلوب آنها در شرایط دیم، می‌تواند به رفع کمبودهای غذایی کمک شایانی بنماید.

۱-۲- طرح مسأله و بیان موضوع

تولید محصولات مهم و استراتژیک توسط هر کشور از سیاست‌های مهم بخش کشاورزی آن کشور است تا در معادلات بین‌المللی اثر گذار باشد. از جمله این محصولات، تولید روغن نباتی مورد نیاز جمعیت آن کشور است که چندی است مورد توجه تصمیم‌گیرندگان بخش کشاورزی کشور ما هم قرار گرفته است. اکنون نیل به خود اتکایی در تولید روغن مورد نیاز کشورمان از دغدغه‌های اصلی و مسلم تصمیم‌گیرندگان بخش کشاورزی است. یکی از این محصولات مهم که کشت آن به صورت آبی و دیم در کشور طرفداران زیادی دارد، کلزا بوده که تجربه موفق کشت گونه‌هایی از آن در برخی کشورها نظیر کانادا، هند و برخی کشورهای اروپایی، نیز به عنوان الگویی کارآمد قلمداد گردیده (کیمبر، ۱۹۹۵) و در این راستا سیاست‌گذاران بخش، از عوامل حمایتی و هدایتی چندی به عنوان اهرم و ابزار تشویق و ترغیب کشاورزان استفاده نموده که ما در این تحقیق سعی

خواهیم کرد ضمن بر شماری این عوامل تأثیر هر کدام را با استفاده از آمار و اطلاعات حاصله در این خصوص مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهیم. استان ایلام و به تبع آن شهرستان آبدانان می‌تواند به عنوان یکی از مناطق مهم کشت کلزای دیم با داشتن شاخص‌هایی مثل آب و هوای معتدل، میزان پراکنش مناسب باران و تولیدکنندگانی پویا، پیگیر و علاقه‌مند به این مرز و بوم و عاشق کشت و کار بر روی اراضی آباء و اجدادی خود، در توسعه و تولید این محصول مهم مشارکت داشته باشند. در این راستا انجام تحقیقات مفید کاربردی و در اختیار نهادن ابزارهای لازم جهت توسعه کشت کلزای دیم و مجهز نمودن زارعین به علم و آگاهی مناسب، زمینه توسعه بیش از پیش کلزای دیم را فراهم نمایند. تا این کشاورزان بسان سایر زارعین کشورمان، مسیر رسیدن به سطح بالایی از تولید روغن نباتی مورد نیاز کشورمان را هموار نمایند.

۱-۳- اهمیت تحقیق

روند رو به رشد جمعیت کشور، نیاز روزافزون به مصرف روغن را افزایش داده است از طرفی زندگی ماشینی و تحرک کم، مصرف چربی‌های اشباع را برای سلامتی افراد خطرناک کرده است. بنابراین ضرورت تولید روغن‌های مرغوب گیاهی غیراشباع، بیش از هر زمان دیگر در کشور احساس می‌گردد. در چند سال اخیر پرداختن به تولید گندم و اختصاص اراضی مرغوب به کشت این محصول ما را از تولید محصولات عمده دیگر از جمله دانه‌های روغنی غافل نمود تا اینکه واردات روغن و نیاز روزافزون به این ماده غذایی، سیاست‌گذاران بخش کشاورزی را به فکر تولید دانه‌های روغنی واداشت. در راستای اجرای این سیاست طرح تولید و افزایش دانه‌های روغنی در دستور کار وزارت جهاد کشاورزی قرار گرفت و اعتبارات لازم نیز در این طرح پیش بینی گردید. از جمله این دانه‌های روغنی، گیاه کلزا بود که به علت سازگاری با اقلیم کشور و سایر ویژگی‌های مناسب و مرغوب، مورد توجه سیاست‌گذاران بخش قرار گرفت و جهت توسعه کشت آن در مناطق مستعد، تکنولوژی و امکانات لازم تدارک دیده شد. محققان و دانشجویان رشته‌های کشاورزی نیز در این رابطه تحقیقات متنوعی انجام داده‌اند. در خصوص بررسی سازگاری و عملکرد دانه ارقام کلزای دیم پاییزه، تحقیقاتی توسط پورداوود (۱۳۷۷) به عمل آمده است. آتیه بند در تحقیقی به عنوان پایان نامه کارشناسی ارشد

به تعیین منحنی رشد و بررسی تأثیر تاریخ کاشت بر عملکرد ارقام کلزا در منطقه رامین اهواز پرداخته است (۱۳۷۲). قلی پور و همکاران به مقایسه رشد و عملکرد دانه در ارقام کلزا در شرایط دیم منطقه گرگان پرداخته‌اند (۱۳۸۳). در تحقیقی دیگر لطیفی به مطالعه اثر کمبود رطوبت بر ویژگی‌های مورفولوژیک تولید ماده خشک و شاخص برداشت در مراحل قبل و بعد از گلدهی گیاه کلزا روی آورده است (۱۳۷۲). غلامی در پایان نامه کارشناسی ارشد خود به بررسی اثرات سیستم‌های شخم بر عملکرد سه رقم کلزا در شرایط دیم در منطقه کلات مورموری شهرستان آبدانان پرداخته است (۱۳۸۲). از جمله پژوهش‌های دیگر در خصوص زراعت کلزا می‌توان به تحقیقات ولدانی و همکاران (۱۳۸۳)، ملکوتی و همکاران (۱۳۷۹)، میرزا شاهی و همکاران (۱۳۷۹)، شریعتی و همکاران (۱۳۷۹)، قمی (۱۳۷۷)، زواره‌ای و همکاران (۱۳۷۹) و جرگه (۱۳۸۱) اشاره نمود. در تحقیقات انجام شده در خصوص کشت کلزا بیشتر به بررسی خصوصیات، سازگاری، عملکرد، مورفولوژی و نیازهای غذایی پرداخته شده و از عوامل اقتصادی توسعه و جنبه‌های درآمدی آن برای بهره برداران و علل پذیرش آن توسط کشاورزان به طور گسترده تحقیقی انجام نشده است. اکنون در کشور ما و بخصوص استان ایلام و به تبع در شهرستان آبدانان گرایش به کشت این محصول افزایش یافته و این روند در طول ۱۰ سال گذشته صعودی بوده است. در این تحقیق عواملی که موجب پذیرش این محصول از سوی کشاورزان شده و سیاست‌های دولت جهت توسعه کشت این محصول را مورد شناسایی و تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

۴-۱- پرسش‌های تحقیق

سؤال‌های اصلی که این پژوهش به دنبال یافتن پاسخی مناسب برای آنهاست عبارتند از:

- آیا ویژگی‌های شخصی (سن، جنس، تحصیلات، درآمد، میزان اراضی و...) در توسعه و ترویج کشت کلزا موثر بوده است ؟
- عوامل اقتصادی کشت کلزا (درآمد، قیمت خرید و هزینه) تا چه اندازه در گرایش کشاورزان به کشت این محصول اثرگذار بوده‌اند؟

- آیا آموزش‌های ترویجی، ایجاد مزارع تحقیق - ترویجی و مزارع الگویی که با راهنمایی کارشناسان و توسط بهره‌برداران منطقه احداث شده در تغییر ایده و نگرش آنها موثر بوده‌اند؟
- ریسک پذیری کمتر کشت کلزا نسبت به سایر محصولات دیم شهرستان و مقاومت بالای آن به خشکی و کم بارانی‌ها تا چه حد به مقبولیت آن نزد کشاورزان کمک کرده است؟
- آیا تأثیر شرایط اقلیمی منطقه و عوامل گیاه شناختی کلزا در پذیرش آن و توسعه و ترویج کشت این محصول در بین کشاورزان معنی دار است؟
- آیا سیاست‌های حمایتی دولت از کشت کلزا (تسهیلات بانکی کم بهره، کمک‌های بلاعوض و نهاده‌های یارانه‌ای و غیره) در افزایش میل و رغبت بهره برداران منطقه تأثیر بسزایی نهاده است ؟
- آیا کمبود ادوات کاشت، داشت و برداشت کلزا و عدم دسترسی کشاورزان به این ادوات مانعی در برابر توسعه کشت این محصول بوده‌اند؟
- آیا نبود نقدینگی در نزد بهره برداران و عدم دسترسی آنها به بذور مناسب و گواهی شده و سایر نهاده‌های مورد نیاز کشت کلزا می‌تواند عامل محدود کننده توسعه کشت آن باشند؟
- آیا سیاست کشت متمرکز کلزا و جلوگیری از پراکنده کاری (جهت سهولت امر نظارت و خدمات رسانی) مانع توسعه کشت کلزا شده است؟
- آیا همه کشاورزان از کم و کیف کشت کلزا در منطقه اطلاعات کافی دارند (دسترسی به دوره های آموزشی)؟

۱-۵- اهداف تحقیق

- هدف کلی این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کشت کلزای دیم در شهرستان آبدانان می‌باشد که هدف کلی فوق در قالب اهداف جزئی زیر تحقق می‌یابد:
- ۱- شناسایی عوامل اثر بخش و پایدار توسعه کشت کلزا و تقویت آنان با توجه به شرایط بهره برداران و استعدادهای بالقوه منطقه.

۲- شناسایی عوامل محدود کننده و بازدارنده کشت کلزا در منطقه و همین طور در کشور و تلاش در جهت رفع محدودت های موجود.

۳- شناخت قابلیت ها و پتانسیل های موجود در منطقه و فراهم نمودن امکانات لازم جهت استفاده از این قابلیت ها در تولید مواد اولیه مورد نیاز.

۴- تجزیه و تحلیل سیاست های حمایتی دولت از توسعه کشت این محصول و بررسی اثر این سیاست ها و همین طور پایداری آنها.

۱-۶- پیش فرض های تحقیق

با توجه به این که در این تحقیق از پرسشنامه بعنوان ابزار گردآوری داده ها استفاده می گردد، لذا پژوهش با این پیش فرض انجام می گیرد که ابزار سنجش با توجه به تمهیداتی که در جهت بالا بردن روائی پرسشنامه در نظر گرفته شده، می تواند نگرش پاسخگویان را همان طوری که باید باشد با دقت و درستی سنجش نماید. پیش فرض دیگر این است که داده ها با صداقت و صحت بالایی جمع آوری و تجزیه و تحلیل شده است.

۱-۷- واژگان پژوهش

کلزا: گیاهی است یک ساله که در دانه رسیده خود درصدی چربی مناسب ذخیره می نماید و برای انسان مصرف غذایی دارد.

توسعه: نشر و پذیرش یک محصول (در اینجا کلزا) با در نظر گرفتن همه جوانب و زوایای آن از لحاظ کمی و کیفی و در نظر گرفتن عوامل زیست محیطی.

عوامل اقتصادی: عواملی هستند که قرار گرفتن آنها در کنار هم سبب افزایش ارزش افزوده یک محصول می گردد.

پذیرش: قبول یک نوآوری توسط عده ای از یک جمعیت معین که برای آنها تازگی داشته و سرانجام بکارگیری مداوم آن توسط افراد آن جامعه.

آبدان: شهری است در جنوب غربی استان ایلام که تحقیق مورد نظر در آن انجام شده است.

**فصل
دوم**

**مبانی نظری و
پیشینه پژوهش**

۲-۱- دیم کاری در ایران

دیم کاری آن روشی از کشاورزی است که بدون استفاده از آب‌های ذخیره شده و منابع آبی ویا بدون اضافه کردن آب به مزرعه از طریق روش‌های متداول آبیاری در شرایط بحرانی رشد گیاه می‌باشد. در مناطقی که کشت به روش دیم انجام می‌شود، آبیاری صرفاً بوسیله بارندگی‌های فصلی و نزولات جوی به طریق مستقیم انجام می‌گردد. کلمه دیم از قدیم الایام در بین مردم این سرزمین رایج بوده است و معمولاً مترادف هر چیزی که رها شده و به طریق طبیعی عمل می‌آید و یا خارج از کنترل و هدایت بشر باشد. در فرهنگستان فارسی نیز به زراعتی که از آب باران مشروب شده، معنی شده است. با این وصف مراتع و جنگل‌ها نیز به همین طریق عمل آوری می‌شوند، بنابراین مراتع و دیمزارها قابل تبدیل به همدیگر هستند زیرا غالباً به همین روش آبیاری می‌شوند. اراضی دیم که برای یک یا چند سال به عنوان آیش قرار دارند نیز در این مدت همانند مراتع مورد استفاده دامداران قرار می‌گیرند. بدین ترتیب مطالعه دیم کاری در ایران به عنوان یک روش و تکنیک کشاورزی، سابقه طولانی نداشته و در سال‌های اخیر مورد توجه پژوهشگران بخش کشاورزی قرار گرفته و تحت عنوان یک قابلیت مهم جهت تولید محصولات کشاورزی و یک منبع عظیم تولید مواد غذایی مطرح شده است (قمی، ۱۳۷۷). در ایران، بخش‌هایی از سرزمین ما دارای شرایط مناسب آب و هوایی، بارندگی کافی و با پراکنش مطلوب وجود دارد که جهت کشت برخی محصولات خاص زراعی و باغی مستعد بوده و عملکرد قابل قبولی در شرایط دیم دارند بنابراین در چند نقطه از کشورمان، اقدام به تأسیس مراکز تحقیقات کشت دیم نمودند که بر روی گونه‌ها و ارقام مناسب دیم، پژوهش‌های لازم انجام داده و نتایج حاصل از آن به مناطق با شرایط آب و هوایی مشابه تعمیم داده و ماحصل آن رونق گرفتن تولید محصولات دیم و بالا بردن سطح درآمد زارعین دیم کار بوده است (جرگه، ۱۳۸۱). مطالعات زندگی گذشتگان تا کنون در ایران نشان داده است که زراعت دیم بیشتر مختص به کشت غلاتی چون گندم و جو و برخی از گونه‌های حبوبات مثل عدس و نخود بوده است و از بین محصولات فوق گندم بخش عظیمی از اراضی دیم کشور را به خود اختصاص داده است (پورداد، ۱۳۷۷). سیاستگذاران بخش کشاورزی بعد از انقلاب نیز طرح‌های مختلفی را برای افزایش تولید

محصولات دیم ارائه داده که برخی از این طرح‌ها اثر بخش و برخی نیز کارایی چندانی نداشته است و لزوم تحقیقات دیم در این زمینه بیشتر احساس می‌شود.

۲-۲- اهمیت و ضرورت کشت دیم

کشور ایران در حالی که دارای مساحتی معادل ۱۶۵ میلیون هکتار است که حدود ۱۱۴ میلیون هکتار آن شرایط مناسب کشت و زرع نداشته و حدود ۵۱ میلیون هکتار آن قابلیت کشت و زرع داشته و از این مقدار نیز حدود ۲۰ میلیون هکتار به صورت آبی و دیم کشت می‌شود. کل سطح زیر کشت آبی سالیانه حدود ۶ میلیون هکتار و اراضی زیر کشت دیم، سالیانه حدود ۱۰ میلیون هکتار و مابقی آن هم آیش می‌باشد (رستگار، ۱۳۷۶). اگر کل ریزش‌های جوی سالیانه را کنترل و از آن‌ها به صورت سد، چاه، قنات و آب رودخانه‌ها بهره برداری نماییم شاید بتوانیم سطح زیر کشت آبی را به ۱۰ میلیون هکتار افزایش دهیم و بقیه اراضی همچنان به صورت دیم خواهند بود. ما جهت تأمین مایحتاج غذایی جمعیت کشور خود وابسته به اراضی دیم هستیم. بدین ترتیب اهمیت کشت دیم در ایران بیشتر احساس می‌شود (همان منبع). از جمله عوامل مهم روی آوری به کشت دیم، دور بودن اراضی از منابع آبی و نداشتن بضاعت مالی مناسب جهت تأمین آب توسط کشاورزان خرده پا می‌باشد که می‌تواند با توسعه تکنیک‌های مؤثر و پیشرفته، عملکرد محصولات دیم را به گونه‌ای قابل قبول توسط کشاورزان ارتقاء بخشیم.

۲-۳- روند توسعه تحقیقات کشت دیم در ایران

تحقیقات اولیه در چند سال اخیر، منحصر به بررسی ارقام دیم و موجود در دانشکده کشاورزی کرج و مؤسسه اصلاح و تهیه بذر و نهال برای کشت در دیمزارها بوده و نتایج حاصله نیز منجر به انتخاب تعدادی ارقام از توده‌های محلی گردید. بررسی جدی و همه جانبه تحقیقات دیم با همکاری کارشناسان بین‌المللی منجر به انتخاب دو ایستگاه تحقیقات دیم هشتروند و ایستگاه سرارود در کرمانشاه گردید. که هر کدام از دو مرکز، نماینده بخش عظیمی از اراضی دیم مناطق غرب و شمال غرب در کشور بوده و اراضی آن‌ها را پوشش می‌داده‌اند. ایستگاه هشتروند بعد از اندکی فعالیت، با